

„Burchald” – Egy példa a genealógia használatára a helytörténeti kutatásban

Pápai Tamás László, Budapest (papaitamas@yahoo.com)

2013 elején kezdtem hozzá – mint pestszentlőrinci lakos – a XVIII. kerület (Pestszentlőrinc és Pestszentimre) anyakönyveinek feldolgozásához a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület részére. A halotti anyakönyveket kaptam meg a kezdetektől. E munka során bukkantam 2013. április 19-én egy érdekes bejegyzésre.

Burchald Bélaváry István halála

1933. október 23-án Rudy Béla pestszentlőrinci anyakönyvvezető helyettesnek bejelentették, hogy október 21-én délután 1 órakor Pestszentlőrinc, Dés utca 17. szám alatti otthonában elhunyt „Burchald Bélaváry István” 69 éves ágostai helvét evangélikus vallású festőművész. Szülei „néhai Burchard Bélaváry Gusztáv” és „néhai Bukovszky Luisa”, házastársa „Coppini Henrika”. A halál oka-ként szervi szívbaját állapítottak meg.

Azonnal rákerestem a névre az interneten, hiszen a két eltérő írásmódú vezetéknev közül (az elhunyté és az atyáé), bármelyik lehet a helyes. Ugyanakkor helytörténészként is érdekelt, hogy mi bővebbet lehet megtudni erről a művészeiről. A találatokat böngészve jött a következő meglepetés: felhozott néhány találatot a nevére, találkoztam néhány képével, illetve egy róla készült rajzzal is, de csak elvétve volt feltüntetve, hogy mely évben hunyt el, az elhalálozás helyét viszont sehol sem jelölték meg. Ily módon egy olyan híres emberre bukkantam, akinek – bár, amint a kutatások folyamán kiderült, sok volt neki – pestszentlőrinci kötődése egyáltalán nem ismert.

Pestszentlőrinc vázlatos története¹

Pestszentlőrinc – Pestszentimrével együtt – ma Budapest XVIII. kerületét alkotja, ám az 1930-as években önálló nagyközség, majd város volt. A korabeli szófordulattal élve „amerikai arányokban fejlődő” település az 1870-es években kezdett kiépülni. A majorsági előzmények után Lónyay Menyhért volt miniszterelnök vásárolt területet a Budapest-Cegléd-Szolnok vasútvonal közelében, melyet nagyobb parcellákra osztva

¹ *Pestszentlőrinc krónikája*. Szerk.: Téglás Tivada, Budapest, 1996.

neves közéleti személyiségeknek (pl. Eötvös Loránd, Margó Tivadar, Puskás Tivadar) adott el, akik telkeiken villákat építettek, ezt a részt Nyaralótelepnek nevezték.

Az Üllői út és az 1887-ben létesített (majd 1900-ban villamosított) helyi érdekű vasút² mentén jött létre a település magja Herrich Károly és Bókay Árpád parcellázása nyomán az 1880-90-es években, ahol már állandó lakásra szolgáló családi házak épültek. Ez a telep ma Bókay Árpád nevét viseli.

A lakosság száma 1890-ben 896 fő, 1900-ban 5952 fő, az 1910-es népszámlálás pedig már 7824 lakost talált Pestszentlőrincen. Így logikusan merült föl az igény, hogy a dinamikusan növekvő település, amely addig Kispest közigazgatási fennhatósága alá tartozott, önálló községgé szerveződjön. Ennek az ideje 1910-ben jött el. Ezt követően is töretlen volt a fejlődés: a század elején téglá-, gép-, és textilgyárak telepedtek meg itt. Az I. világháború is újabb gyárépítést hozott magával: ekkor épült az a lőszergyár, mely 1920 után (Állami Lakótelep néven, a gyárépületeket átalakítva, jelentősen kibővítve) otthont nyújtott az elcsatolt területekről menekülteknek. Ezzel a nagyarányú beköltözéssel a község népessége hirtelenjében 12.000 fő környékére növekedett, de egy évtized múlva már elérte a 30.000-et, és a húszas-harmincas évek fordulóján további telepek létesültek, egymás után épültek a családi házak. Nem véletlen, hogy már 1930-ban felmerült a várossá alakulás igénye, ezt azonban csak 1936-ban sikerült elérni. Ekkorra 36.000 fős népességével Pestszentlőrinc volt az ország egyik legnagyobb községe. A II. világháborút iparvárosként és a területén épülő Ferihegyi repülőtér közelsége miatt erőteljesen megszenvedte. A háború után rövid időszak jutott az önálló újrakezdésre, mert 1950-ben a többi elővárossal együtt a fővároshoz csatolták.

A Burchard Bélaváry család és a kutatás menete

Visszakanyarodva a Burchard Bélaváry címszóra kiadott találatokhoz: Istvánról csak néhány mondatos általános leírásokat lehet találni,³ de találkoztam egy becses forrással, Klement Judit cikkével. A szerző ugyan a család egy másik ágával foglalkozik, de az eredetüket nagyon jól összefoglalja. A Bélaváry családfa a XII. századi Both nemzetséig nyúlik vissza, a 16. században a család őse a mai Észtország területén talál új hazára. Innen kis lengyelországi kitérő után jutnak vissza a Bélaváryak, immár Burchard néven Magyarországra. István nagyapja az, aki 1825-ben Eperjesen telepszik le.⁴

További nagy segítséget jelentett a rokoni szálak felfedésében a geneanet.org honlapon⁵ felállított Burchard Bélaváry családfa, mely ugyan tartalmaz hibákat (különösen az elhalálozási adatoknál), néhol hiányos, de kiindulási pontként rendkívül hasznosnak bizonyult: tudomást szereztem István lányairól, korán elhunyt öccséről, Aladárról, és István festőművész feleségéről, Coppini Henrikáról is sikerült néhány információt begyűjtenem.

² A mai 50-es villamos vonala

³ Pl.: <http://www.eantik.sk/autor/91/belavary-istvan-burchard/>

⁴ Klement Judit: *Apák és fiúk gazdasági stratégiái: egy magyar család a 19. és 20. században*. Aetas (20. évf.) 2005. 1–2. 69–92. o., <http://epa.oszk.hu/00800/00861/00030/pdf/klement.pdf>

⁵ <http://gw.geneanet.org/1789adrien1789?lang=fr&p=istvan+gusztav&n=burchard+belavary>

Az internetes cikkek hivatkozásait összegyűjtve kiléptem a virtuális térből a valóságosba, és felkutattam a forrásokat az Országos Széchényi Könyvtárban, és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban. Mint az várható is volt, a családtörténeti vonatkozások ősforrásaként Bárczay Oszkárnak a Turulban 1894-ben megjelent cikke jelölhető meg,⁶ a művészeti kézikönyvek,⁷ és elsősorban is az interneten megjelent információk eredője pedig Éber László 1935-ben kiadott lexikonja.⁸ Itt említik minden további magyarázat nélkül a „Bélaváry pasteloid colours”-t, melyet Burchard Bélaváry István talált fel. Ennek a rejtélynek a feloldására az 1915-ben kiadott Magyar képzőművészetünk lexikona adott választ (egy festékfajtáról van szó), amely részletesebb életrajzt közöl mind Istvánról, mind a feleségéről.⁹

Burchard Bélaváry István lánya, Alice, aki szintén festőművész lett.

Nem lehet eléggé kihangsúlyozni azonban a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület honlapjának a szerepét, mely rögtön a kutatás első napjaiban értékes adatokkal örvendeztetett meg engem. Rákeresvén a Burchard Bélaváry névre (vagy csak egyik tagjára), megleltem István két lányának házassági bejegyzését. Nagy öröömre szolgált, hiszen ebből kiderült születésük időpontja.

Szintén a MACSE és Rakovszky István programjának segítségével¹⁰ (de természetesen, ahogy az előbb említett anyakönyvi adatoknál, itt sem szabad elfelejteni a familysearch.org közzevető munkájáról) az OSZK gyászjelentései között megleltem a család több tagjának, így Burchard Bélaváry Aladárnak, és Coppini Henrikának a gyászjelentését és ezzel együtt halálozásuk pontos dátumát. Ezen információkkal felvértezve kopogtattam be Budapest Főváros Levéltárához, ahol a digitálisan kutatható anyakönyvek lapjai közt megtaláltam István mindkét lányának születési bejegyzését, öccsének, és feleségének halálozását (ezek az időszakok még nem voltak feldolgozva a MACSE-nél).¹¹ Ellátogattam a Farkasréti temetőbe is, hiszen a gyászjelentések tanúsága szerint 1900 és 1960 között a család több tagját is oda temették, de sajnos a dolgozók lelkes segítségével ellenére sem sikerült meg-

⁶ Bárczay Oszkár: *A Burchard-Bélaváry család*. In: Turul, 1894, 12. sz. 34-38. o.

⁷ *Jegyzett magyar festőművészek almanachja 1800-1914 adattár*. Bp., 2005.

Magyar festők és grafikusok adattára. Szerk.: Seregélyi György. Szeged, 1988. 98. o.

Művészeti lexikon, I. köt. A-E. Főszerk.: Zádor Anna-Genthon István, Budapest 1965. 347. o.

⁸ *Művészeti lexikon*. Szerk. Éber László. Bp. 1935. I. köt. 16. o.

⁹ Dr. Szendrei János-Szentiványi Gyula: *Magyar képzőművészetünk lexikona*. Bp., 1915. I. köt.

Almanach (Képzőművészeti lexikon). Bp., 1912. (A Nemzeti Szalon Almanachja) 141. o. Szerk.: Déry Béla, Bányász László, Margitay Ernő

¹⁰ A program az OSZK gyűjteményében lévő és a familysearch.org oldalra feltett gyászjelentések közötti könnyebb kereshetőséget tesz lehetővé, http://www.rakovszky.net/E1_LSG_ObitsIndex/GYJ-NevIndex.shtml

¹¹ Budapesti anyakönyvi másodpéldányok – Budapest Főváros Levéltára, <http://www.macse.org/society/anyakonyv.php>, <https://familysearch.org/search/collection/1452460>

Gyászjelentés-gyűjtemény – Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatvány-tár,

<https://familysearch.org/search/collection/1542666>, <http://www.macse.org/society/gyaszjelentések.php>

találni ott a sírokat. A parcellát, ahol nyugodtak, időközben átalakították, feltehetőleg az ő sírhelyüket nem újították meg.

Avar utca, Árpád utca, Dés utca

A korábban említett Magyar képzőművészetünk lexikona hivatkozott a Burchard Bélaváry Istvánról szóló első cikkekre, mely az Ország

Világ 1902-es számában jelent meg.¹² Ez a cikk ír arról, hogy a házaspár a Gellért-hegy oldalában vásárolt villában műtermet rendezett be. Nem sokkal a házaspár hazaköltözése után készülhetett a cikk. A XIX. század utolsó évtizedét ugyanis Bélaváry tanulással és utazással töltötte, eljutott Amerikába, Párizsba, míg végül Firenzében házasodott meg. 1901-ben vásárolhatták meg a ma IX., akkor I. kerületben található Avar utca 33. alatti villát, itt született két lányuk 1901-ben, és 1903-ban. Noha 1904-től Pozsonyban

Az utca neve: <i>Árpád.</i>				
Házszám	Új helyrajzi szám	Állag-helyrajzi-Béla szám	A telekkönyvi tulajdonos neve és lakása	A telekkönyvi tulajdonos személyében beállott változások
<i>1.</i>			<i>Enrica Coppini</i>	
<i>2.</i>				
<i>3.</i>			<i>Burchard István</i> <i>Árpád utca 33.</i>	<i>Burchard István</i> <i>Árpád utca 33.</i>

éltek, a budapesti lakcímjegyzékekben egészen 1922-ig ez a cím szerepelt Bélaváry Burchard István neve mellett.¹³

A házassági anyakönyvekből kiderül, hogy esküvője idején (1925-ben, illetve 1929-ben) már mind a két lány Pestszentlőrincen lakott, az Árpád utca 3. szám alatt. Ez jó kiindulási alap volt ahhoz, hogy a Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjteményben őrzött Pestszentlőrinc házszámjegyzékében¹⁴ megtaláljam a bejegyzést, miszerint kiskorú Burchard Bélaváry Alice nevére 1917-ben megvásárolták az Árpád utca 3-as számú házat. Ide az 1920-as évek elején költözhetek.

Ez az épület, Pestszentlőrinc egyik korán létrejött telepén, az Erzsébettelepen áll. A telep benépesülésében – noha Pestszentlőrinc központjától messze esik, és a nagy forgalmú Cegléd-Szolnoki vasútvonal is elválasztja tőle – szerepe volt Kőbányán az új köztemető, a Kozma utcai börtön és a Gyömrői úti gyárak közelségének éppúgy, mint a telepen kialakított téglagyáraknak és a Pestszentlőrincen, a vasút mentén felépített gyáraknak (Filtex, Orenstein és Koppel). Ezek gyors fellendülést ad-

¹² *Egy magyar művészcsalád.* In: Ország Világ Képes Hetilap, Budapest, 1902. március 23. XXIII. évf. 12. sz. 222-223., 226., 233. o. (Burchard Bélaváry István és Enrica Coppini arcképeivel)

¹³ *Budapesti Cím- és Lakásjegyzék 1902-1928* – Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény <http://db.fszek.hu/cimtar>, *Kispest-pestsztentlőrinci almanach*, Szerk: Herein Károly, Újpest, 1926-1927. 84. o.

¹⁴ *Pestsztentlőrinc házszámjegyzéke 1917* – Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény

Az Árpád utcai ház ma.

tak az Erzsébet királynéről elnevezett telep fejlődésének. Bélaváry részt vett a helyi községi életben is, felnőtteknek tartott művészettörténeti előadást az erzsébettelepi iskolában.¹⁵

Közben az 1920-as évek elején kezdték meg a község másik részén egy új telep, a Szent Imre-kertváros parcellázását. Itt főként a határon túlról menekült egykori tisztviselők vettek maguknak házhelyeket. A parcellázó Szemere Miklós tulajdonában maradt a kertváros és az akkori vecsési határ (Királyhágó utca) között egy keskeny terület, amelyet 1930-

ban ő maga osztott házhelyekre. Itt alakították ki a Dés utcát, ahol feltehetőleg Bélaváry is vásárolt telket, és épített magának házat a 17-es szám alatt. Erről azonban – azon kívül, hogy halálakor ez volt a lakcíme – egyebet egyelőre nem sikerült kiderítenem.

A kutatás eredményei a nagyközönség számára elérhető módon Burchard Bélaváry István halálának 80. évfordulójára emlékezve a helyi újság, a Városkép 2013. november 20-án megjelent számában a 16. oldalon¹⁶, valamint jelentősen kibővítve és születésének 150 évfordulójára időzítve a helytörténeti gyűjtemény honlapján¹⁷ jelentek meg.

A képek a Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjteményből származnak, az internetes források 2014. január 31-i állapot szerintiek.

¹⁵ Pestszentlőrinci Hírlap, 1929. február 8. 3. old.

¹⁶ http://www.varosgazda18.hu/wp-content/uploads/2014/01/VAROSKEP_2013_19_szam_FINAL.pdf

¹⁷ <http://muzeum18ker.hu/latogatoknak/cikkek/>